

gignere posset, si sperarentur nuptiæ: sufficiens adest fundamentum, cur grauius illae interdicanur.

DCCXXIII. Societas coniugum in se est necessaria, et sola personae determinatio a voluntate contrahentium pendet; igitur eius dissolutio solo coniugum dissensu semper fieri nequit. Quin quum ambo educare liberos naturaliter teneantur, et mutuam sibi adiutorium praestare, quod sine constanti amoris et amicitiae vinculo foret exiguum, atque ingratißimum, naturale est, vt societas coniugalis indiuiduam vitae consuetudinem contineat. L. I. II. de R. N.

DCCXXIV. Enimvero tales saepe obueniunt circumstantiae, in quibus *diuortium*, quoad vinculum, hoc est, dissolutio matrimonialis societatis viuis coniugibus facta nec procreationi, nec educationi repugnat; veluti si alterutra pars sterilis esset, aut liberi vel mortui forent, vel iam educati, aut si ob violatam fidem coniugalem, vel morum crudelitatem, nullam sperare liceret conciliationem, et tunc ex solo rationis lumine haud adparet causa, omnimodam dissolutionem denegandi.*

* Dicendum hic de legibus diuinis positivis:

I. De vitanda polygynecia. Gen. I. 27. et II. 24.

II. De gradibus vetitis matrimonii Leuit XVIII. 6. et 24.

III. De diuortio. Gen. II. 24. I. Corinth. VII. 13. Math. V. 32. XIX. 9.

IV. De imperio mariti in uxorem. Gen. III. 16

CAPVT XXVI.

De societate parentum et liberorum.

DCCXXV. Nisi spem eventus fallat, societatem coniugalem consequuntur liberi, qui homines sunt,
L 2 hinc

hinc iure connato ad res vitae necessarias instructi, adeo tamen imbecilles, vt per se ipsos hoc ius exercere nullo modo valeant.

DCCXXVI. Eorum igitur educationem primo commendant parentibus naturales stimuli, seu *vox naturae*, quae vox Dei est, dein finis matrimonii eandem exigit; porro ad illam coniuges perfecte obligantur cum pacto coniugali, tum iure connato liberorum, quod violant parentes efficiendo, vt nati liberi rebus necessariis destituantur.

DCCXXVII. Qui obligatur ad finem, ei ius ad media conuenientia denegari nequit: quum igitur pater et mater teneatur liberos educare, ac porro efficere, vt adolecant, et ipsi sibi de rebus necessariis prospicere, atque actiones suas legi naturali conformare valeant, competit quoque parentibus ius actiones liberorum, quamdiu hi officio suo satisfacere nequeunt, determinandi. Atque hoc ius est, quod *parentalem potestatem* adpellamus.

DCCXXVIII. Nascitur potestas parentalitatis ex obligatione educandi, haec autem a natura iis est imposita, qui liberos *genuerunt*; igitur hoc sensu Grotius non inepte * parentum ius in liberos a *generatione*, scilicet vt a fundamento mediato deriuauit.

DCCXXIX. Non autem opus est cum Pufendorffio ** recurrere ad socialitatem, vel ad pactum praesumptum cum liberis; nam socialitas ius educandi omnibus tribueret, et pactum praesumptum sola fictione nititur. Absurde autem scribit Hobbesius *** *filium matris esse iure occupationis ea lege factae, vt filius non euaderet hostis, sed obediret; nec enim liberi res nullius sunt, sed iuribus sibi connatis fruuntur. v. Val. Max. VII. 7. 2.*

DCCXXX. Quum soboles sit educanda, et iuribus

* De I. B. et P. II. c. v. n. 11.

** Off. H. et C. II. c. 3, 1, 2.

*** De Civ. IX. 5.

bus gaudeat connatis, habet sine dubio ius in *vita et corporis sui conseruationem*: adeoque potestas parentalís ad illas tantum actiones pertinet, quae salua prolis conseruatione fieri possunt; non igitur ea comprehendit ius educationi contrarium, veluti liberos necandi, aut de vita et membris ipsorum pro lubitu disponendi, ne concipi tanquam dominium potest, quod in res tantum, non in homines acquiritur.

DCCXXXI. Extendit se educatio ad omnes illos actus, per quos liberi efficiuntur apti ad bene, beateque viuendum; itaque ius habent parentes et obligationem alendi et perficiendi liberos in anima, corpore et statu externo, adeoque eos instituendi in religione, scientiis, artibus, aliisque mediis, quibus vitam honeste tolerare possint. Quae obligatio eatenus perfecta est, quatenus ea neglecta ius connatum liberorum violarent.

DCCXXXII. Quare *Expositio* infantis, denegatio alimentorum, et omnis actio coniugis, qua corpus vel animus sobolis corrumpitur, non modo est alterius coniugis laesio, cui ius in mutuum adiutorium ad finem educationis vi pacti coniugalis fuerat translatum, sed etiam est laesio liberorum, qui non minus ius connatum habent et perfectum ad alimenta necessaria, quam ad auertendam sui occisionem. *cf. L. 4. D. de agn. et al. lib.*

DCCXXXIII. Saluum tamen est parentibus ius omnes sumtus, pretiumque operarum educationis repetendi, si liberi ad meliorem statum peruenerint, vti dictum est de istis, qui in extrema necessitate res accipiunt alienas.

DCCXXXIV. Quamprimum liberi vsum rationis nanciscuntur, actiones suas arbitrio genitorum determinare, et ita voluntatem et vires ad finem educationis coniungere debent; incipit porro tunc societas parentum et liberorum, seu parentalís, quae est *Legalis*, et vel *Composita*, v. g. cum coniugali, vel alterutro

deficiente coninge, *Simplex*; dein *Inaequalis*, siquidem parentum potestas imperium est, cui dependentia liberorum, seu *subiectio filialis* correlata est.

DCCXXXV. Ex natura imperii parentalis intelligitur, cur parentes viuendi normam liberis suis iure praescribant, eos obligent, et inobedientibus pro emendatione poenas imponant; cur porro, quia nemo obligatur iuare illos, qui sibi ipsis sufficiunt, etiam operas liberorum in suam utilitatem conuertere, easque cum sumtibus et operis educationis compensare possint; cur denique liberi parentibus obsequi, et laborando alere egentes teneantur, ita vt nec pacifici sine consensu parentum, nec naturali imperio sese subtrahere iis liceat. *v. Num. XXX.*

DCCXXXVI. Quum possit socius saluo communi bono etiam utilitati studere priuatae, consequens est, vt liberis permissum sit sibi res et iura acquirere a parentibus haud violanda, postquam omnes educationis sumtus detraxere, nec enim parentes sunt veri liberorum domini, adeoque cessat hic regula, accessorium eius esse, ad quem principale pertinet.

DCCXXXVII. Homines, qui nec de alimentis sibi prospicere, nec proprias actiones ad futuram felicitatem soli dirigere possunt, naturaliter sunt *Impubes*, qui ad vtrumque sunt idonei, *Maiorennnes*, qui ad vnum tantum, *Minorennnes* vocantur.

DCCXXXVIII. Durat igitur obligatio educandi, et hinc imperium parentale vsque ad maiorennitatem; quam si attingant liberi, cessat societatis legalis finis, et ipsa haec societas desinit, etsi reuerentiae, et gratitudinis obligatio perpetuo permaneat.

DCCXXXIX. Actus, quo proles parentali potestate dimittitur, est *Emancipatio*; quoniam societas parentum et liberorum est legalis, naturaliter emancipatio a sola genitorum voluntate haud pendet.

DCCXL. *Minorennnes* satis se dirigere, aut saltem

tem se ipsos alere nequeunt, igitur arcendi sunt, a societate coniugali, in qua liberis alimenta, et informatio debetur. Quare nuptiae a minorenni inuitis parentibus contractae irritae sunt, sed valebunt a maiorenni celebratae, nec enim bono societatis amplius sunt oppositae, etsi officio interno gratitudinis repugnare aliquando possint.

DCCXLI. Sunt, qui societatem parentalem etiam finita educatione perdurare arbitrantur. Quidquid enim, aiunt, facto meo iusto produco, illud fit meum adquisitum, sed pater et mater sunt concausae efficientes foebolis tamquam effectus communis eo animo, vt fit sua; itaque eam, quam producunt, indistinctim adquireunt. Ast regula haec obtinet tantum circa res nullius, et quae proprietatis sunt capaces, quae in liberos non cadit. Quid? quod filii saepe contra voluntatem, et scopum genitorum procreantur, animam vero, quae propria hominis natura est, immediate a Deo accipiunt.

DCCXLII. Parentalis potestas fundatur saltem mediate in generatione, et ab insitis naturae stimulis temperamentum accipit; igitur proles nullius patrium imperium agnoscere debet, quam eorum, a quibus vitam accepit: quae ratio, quum in alio obtinere nequeat, parentes suam potestatem in alios transferre non possunt, quippe, quae mere personalis est, et ideo liberi respectu extraneorum libertate naturali vtuntur.

DCCXLIII. Possunt tamen parentes, qui egeni sunt, vel aliter impediti, exercitium educationis aliis permittere, quod enim quis per alium facit, per se videtur fecisse; et tunc haud laeduntur liberi, sed magis perficiuntur. Quum igitur, qui educant, vices subcant parentum, et vel mandatarii sint, vel negotiorum gestores, quaenam sint eorum iura et obligationes, ex dictis haud difficulter erui potest.

DCCXLIV. Speciatim *Tutores* dicuntur, qui im-
puberes parentibus desitutos, seu *Pupillos* educant,
quae *societas tutelar*is cessabit simul, ac pupillarem

statum pupilli sunt egressi, et se ipsos per aetatem tueri valent.

DCCXLV. Posita eadem ratione idem rationatum poni debet. Quum ius parentale in generatione, et debito educandi fundatum sit, vtraque autem haec causa in patre aequae a matre obtineat, evidens est, potestatem in liberos vtrique parenti naturaliter esse communem, et alterutro autem mortuo ad superstitem devolui, seu ei adcrefcere; ast modus, quo potestas ab uno vel ab altero exerceatur, pacto etiam tacito determinari potest.

DCCXLVI. Ceterum, quum mater semper certa sit, pater autem aliquando incertus: quoniam in iure idem est, non esse et non adparere, naturale est, ut si foboles extra matrimonium fuerit suscepta, partus ventrem sequatur. *v. L. 24. D stat. hom.*

C A P V T XXVII.

De societate herili.

DCCXLVII. Operae nostrae suum valorem habent, certoque pretio aestimari possunt. Si quis igitur aut debito, quod pacto vel laesione contraxit, satisfacere, aut necessaria alimenta sibi comparare aliter nequeat, quam ubi creditori, vel alere volenti, operas domesticas pro sustentatione praestiterit, nulla dubitatio est, quin ad eas praestandas per propriam suam salutem obligetur, quum nec creditor ius suum adquisitum remittere, nec quisquam homini ad laborem idoneo vicium et amictum gratis praebere teneatur.

DCCXLVIII. Qui ius habet perfectum operas ab homine exigendi pro alimentis, *herus* est, vel *hera*, et qui in eo vivit statu, ut operas ita praestare obligetur, est in *servitute* late sumpta, *servus*, siue *famulus*, vel *ancilla*.

DCCXLIX.